

TAPIO VARMOLA

Yliopistojen vaihtoehdot: OECD:n tulkinta

Debatti ammattikorkeakouluista on värittänyt suomalaista korkeakoulukeskustelua pian neljän vuoden ajan. Suomalaiseen tapaan on pohdittu ammattikorkeakoulujen onnistumisen edellytyksiä lähinnä oman maamme nykytilanteen pohjalta. Laajoihin kansainvälisiin vertailuihin ei paljoakaan ole tutustuttu.

Tässä kirjoituksessa esitellään OECD:n raportti "Alternatives to Universities", joka julkaistiin vuonna 1991. Raportissa analysoidaan 10 OECD-maassa yliopistojen ulkopuolisten korkea-asteen (higher education) oppilaitosten kehitystä 1970-luvulta lähtien. Yliopistojen ulkopuoliset oppilaitokset ovat organisaatioita, joiden kehitykseen tavallisesti viitataan silloin kun puhutaan ammattikorkeakoulujen onnistumisen edellytyksistä. Sen vuoksi raportti on hyödyllinen kaikille ammattikorkeakoulujen kehittämis- ja arviointityössä mukana oleville.

OECD:n raportti on kaksiosainen. Sen ensimmäisen osan ovat koonneet Claudius Cellert Saksasta ja John Pratt Iso-Britaniasta. Tämä osa perustuu lähinnä eri maita koskeviin case-tutkimuksiin. Raportin päättää OECDn sihteeristön laatima yhteenveto.

OECD:n tutkimuksen kohteena on kymmenen maata: Itävalta, Kanada, Ranska, Saksa, Japani, Hollanti, Uusi-Seelanti, Norja, Iso-Britania ja Yhdysvallat. Tunnusomaista tutkittaville organisaatioille on, että kussakin maassa käytetään omaa - ko. maan koulutusperinteeseen - liittyvää nimitystä yliopistojen ulkopuolisista korkea-asteen organisaatioista. Suomalaisessa keskustelussa ovat tutuimpia Saksan "Fachhochschule", Hollannin "HBO", Iso-Britanian "Polytechnicsit" ja Norjan "District-hojskolet". OECDn raportissa terminologinen ongelma

kierretään niputtamalla selvityksen kohteena olevat organisaatiot käsitteen NUS (non-university sector) alle. Sitä käytetään tässäkin kirjoitussekonomisista syistä.

Yliopistojen ulkopuolisten koulutusorganisaatioiden kehityksestä

OECD julkaisi vuonna 1973 ensimmäisen katsauksen yliopistojen ulkopuolisten koulutusorganisaatioiden kehityksestä. Raportilla oli ajan henkeä kuvaava nimi: Short Cycle Higher Education, A Search for Identity. Tuolloin hahmoteltiin kolme mallia, jotka kuvaavat NUS-organisaatioiden suuntautumista. Osa NUS-organisaatioista toimi monitavoitteisesti järjestäen ammatillista koulutusta, yliopistojen tutkintojen alkuvaiheen opetusta ja aikuiskoulutusta. Osa NUS-organisaatioista haki erikoistumista järjestäen lyhyttä, ammatillisesti erikoistunutta koulutusta (joka ei johtanut perustutkintoon). Kolmantena mallina oli ns. binaarimalli, jota edustavat Englannin polyteknikit: ne järjestivät yliopistojen rinnakkaista, samantasoista koulutusta.

Viisitoista vuotta myöhemmin näyttävät NUS-organisaatiot selvinneen varsin hyvin. Niistä on muodostunut useimmissa tapauksissa kansallisten koulutusjärjestelmien legitiimi osa.

NUS-organisaatiot palvelevat useita tarkoituksia:

- 1) ne järjestävät ammatillisemmin ja käytännöllisemmin orientoitunutta korkeakouluopetusta kuin yliopistot
- 2) ne tarjoavat koulutusväylän sellaisille sosiaalisille ryhmille, jotka ovat jääneet vaille yli-

opisto-opetuksen mahdollisuuksia

3) ne ovat eräissä maissa osoittautuneet kustannuksiltaan alhaisemmiksi kuin perinteiset yliopistot

NUS-organisaatiot palvelevat siten sekä korkeasti koulutetun työvoiman tuottajana että yksilöllisen koulutuskysynnän kanavoijana. OECD-maissa 1970-luvun lopulta jatkuneessa taloudellisessa stagnaatiotilassakin ne näyttävät usein selvinneen paremmin kuin perinteiset yliopistot.

OECD:n raportissa arvioidaankin, että meillä oleva korkeakoululaitoksen differentoituminen olisi merkittävin korkeakouluja koskeva muutos sitten ns. humboldtilaisen yliopiston (tutkimusyliopiston) synnyn. Kysymys humboldtilaisen yliopiston tulevaisuudesta on suomalaisittainkin hyvin ajankohtainen ja kiinnostava: jos ymmärtää siirtää katseensa pois Saksasta, näkee Euroopassakin korkeakouluidean moninaisuuden, aina niiden filosofista taustaa myöden (vrt. esimerkiksi Kantasalmi, 1990).

SUOMALAISITTAIN KIINNOSTAVIA HAVAINTOJA

NUS-organisaatioiden opiskelijat

Korkea-asteen koulutukseen osallistuneiden määrä on OECD-maissa muutamassa vuosikymmenessä nelinkertaistunut. Kehityksen nopeus on luonnollisesti vaihdellut maittain, mutta yleislinjana on ollut korkea-asteen koulutuksen massoituminen.

Korkeakoulujärjestelmiä on tunnetusti erittäin vaikea vertailla keskenään: tutkintorakenteet ja korkeakoululaitoksen yleinen rakenne vaihtelee esimerkiksi Euroopan yhteisön maissa - ja yhden maan sisälläkin (Saksa) - paljon.

Yliopistojen ulkopuolisissa organisaatioissa tapahtuva koulutus on yleensä kestoaltaan lyhyempää kuin yliopistojen peruskoulutus. Kun NUS-organisaatioiden merkitystä halutaan arvioida, tuntuu järkevältä kuvata niiden toiminnan laajuutta koulutukseen otettavien opiskelijoiden määrällä.

OECD:n selvityksen mukaan NUS-organisaatioihin otettavien opiskelijoiden määrästä vaihtelee sekin maittain paljon. Pitkälle kehittyneissä teollisuusmaissa tämä osuus on seuraava:

Taulukko 1. NUS-organisaatioiden uusien opiskelijoiden suhteellinen osuus korkeasteen uusista opiskelijoista (v. 1986) eräissä OECD-maissa:

Japani	32.9
Saksa	36.9
Ranska	39.2
Iso-Britania	47.2
Yhdysvallat	51.3
Ruotsi	71.9

Suomessa on ammattikorkeakoulukokeilut käynnistäneen "visiokeskustelun" jälkeen varottu poliittisella tasolla ottamasta mitään kantaa siihen, kuinka laaja ammattikorkeakoulujen verkko tulevaisuudessa on. Yksittäisten asiantuntijoiden kannat ovat vaihdelleet niin, että toisaalta on esitetty koko opistoasteen koulutuksen muuttamista jollakin aikavälillä ammattikorkeakoulutasoiseksi ja toisaalta esitetty, että maahan tarvitaan vain muutama - viisi-kuusi - ammattikorkeakoulua.

Tiedekorkeakouluissa opinnot aloittaa vuosittain nykyisin noin 15 000 opiskelijaa. Syksyllä 1992 aloitti ammattikorkeakoulukokeiluissa opintonsa noin 6000 opiskelijaa, joka on noin 28 prosenttia korkea-asteen opiskelijoiden kokonaismäärästä. Jos vertailukohtana pitää Euroopan yhteisön keskeisiä maita, voitaisiin ammattikorkeakoulujen aloituspaikkojen "tavoitteena" pitää meillä 10 000-12 000 opiskelijaa. Se olisi 40-45 prosenttia korkea-asteen uusista opiskelijoista edellyttäen, että tiedekorkeakoulujen uusien opiskelijoiden määrä pysyisi suunnilleen nykyisellä tasolla.

Tässä esitetty arvio ansainnee parin kommenttia. Opistoasteen koulutukseen otettiin vuonna 1990 noin 35 000 opiskelijaa. Heistä noin 20 000 oli ylioppilaita. Koko 1980-luvun ajan on keskiasteen koulutuksessa opistoasteen koulutuksessa aloittaneiden määrä kasvanut. Samoin on kasvanut opistoasteella aloittaneiden ylioppilaiden määrä.

Nuorisokoulutuksen ikäluokat ovat kuitenkin vakiintuneet ja ylioppilaiden määrä taittunut laskuun 1980-luvun huippuvuosista. Pitkällä aikavälillä nuorison korkea-asteen koulutuksen kysyntä ei ehkä enää kasva.

Edellä sanottu on eräänlainen arvaus siitä, kuinka laaja korkea-asteen koulutus voisi Suomessa 1990-loppupuolella olla. Sen rinnalle tarvitaan luonnollisesti kriittinen analyysi siitä, miten maan ammattirakenne kehittyi: riittääkö uuteen taloudelliseen tilanteeseen sopeutuvassa Suomessa maistereille, insinööreille, merkonomeille ja sairaanhoitajille töitä.

NUS-organisaatiot ovat kanavoineet OECD-maissa sellaista koulutuskysyntää, joka on jäänyt perinteisten yliopistojen ulkopuolelle. Useissa maissa (mm. Yhdysvalloissa, Englannissa ja Norjassa) ne ovat tarjonneet aikuisille mahdollisuuden saada korkeakouluopetusta. Suomessakin aikuisten tutkintotavoitteisen koulutuksen ”markkinat” ovat lopullisesti jakamatta.

Eräissä OECD-maissa (erityisesti Yhdysvalloissa, Hollannissa ja Ranskassa) NUS-organisaatiot ovat rekrytoineet suhteellisesti enemmän opiskelijoita alemmista sosiaaliryhmistä kuin perinteiset yliopistot. Tällä on luonnollisesti myönteinen merkitys koulutusmahdollisuuksien demokratisoinnissa. Oppilaitosten statuksen kannalta vaikutus voi pitkällä aikavälillä olla käänteinen.

Opetuksen rakenne ja sen ohjaus

Suomessa ammattikorkeakoulukokeilujen eräänä tavoitteena on opetuksen ja opiskelun ”korkeakoulumaisuuden” lisääminen. Vertailukohtana on tällöin nykyinen opistoasteen koulutus, joka on opetussuunnitelmallisen kehitystyön eräs lähtökohta. Lyhytkin tutustuminen opistoasteen nykyiseen koulutukseen osoittaa, että opinnot on usein järjestetty varsin koulumaisella tavalla. Opiskelijan viikottain saama ohjattu opetus - useassa tapauksessa ns. katederipetus - on hyvin suuri.

Tätä taustaa vasten on kiintoisaa todeta, että OECD:n raportti kertoo NUS-organisaatioiden

järjestävän opetuksensa ja opiskelunsa ”koulumaiseen” tapaan. Tämän katsotaan olevan - erityisesti manner-Euroopan maissa - erilainen järjestelmä kuin vapaan, perinteisen yliopiston opetus- ja opiskelujärjestelmä.

”Koulumainen” opiskelu tarkoittaa yliopistoihin verrattuna tällöin opetussuunnitelmien selkeyttä ja vähäisempää valinnaisuutta, ohjatun, pakollisen opetuksen suurempaa määrää ja kokeiden ja tenttien tiheämpää rytmiä.

OECD-maiden välillä on luonnollisesti paljon eroja. Esimerkiksi Iso-Britanniassa on polytechniseissä kehitetty itsenäisen opiskelun muotoja modulkurssien muodossa. Yhdysvalloissa community collegeissa on kehitetty aktiivisesti monimuoto-opetuksen menetelmiä.

Myös opetussuunnitelmallinen autonomia vaihtelee eri NUS-organisaatioissa. Esimerkiksi Hollannissa yliopistojen ja HBO:n opetussuunnitelmallinen päätösvalta on yhtäläinen. Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa NUS-organisaatioiden opetussuunnitelmallinen päätösvalta on tiukemmin (keskitetysti) sidottu kuin yliopistojen.

Suomessa tilanne näyttää selvältä: ammattikorkeakoulut saavat aikaisempaan verrattuna huomattavasti lisää opetussuunnitelmallista autonomiaa. Koulutusohjelmat ja niiden perusrakenne vahvistetaan kyllä opetusministeriössä, mutta itse opetuksen sisältöön ja käytettäviin opetusmuotoihin ei ulkoapäin puututa. Opetushallituksella (entisellä ammattikasvatustukshallituksella) ei ole enää asiallisesti mitään opetussuunnitelmallista ohjausvaltaa ammattikorkeakouluihin. Muutos on huomattava. Ammattikorkeakoulujen autonomia opetussuunnittelunhallinnossa on lähellä tiedekorkeakoulujen tasoa. Ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmia arvioidaankin nyt ulkoapäin ja tulosten kautta.

Useimmissa OECD-maissa on NUS-organisaatioiden kehityksessä meneillään päätösvalan hajauttamisen (deregularisaation) vaihe, joka on nykyisin koko korkeakoululaitoksen kenttä kuvaava trendi. Tällöin on kyse ennen muuta oppilaitosten sisäisen toiminnan vapauden lisääntymisestä. NUS-organisaatioissa kehitystä

kuvataan OECD:n raportissa ytimekkäästi: suurempi hallinnollinen itsenäisyys oppilaitosten sisäisessä ohjauksessa (hallinnossa) merkitsee lisääntyvää (valtionhallinnon) ohjausta laajoissa (koulutus) poliittisissa linjoissa.

NUS-organisaatioiden koulutusalojen valikoima vaihtelee OECD-maittain. Saksassa Fachhochschulen ovat suuntautuneet ennen muuta tekniikan, kaupan ja sosiaalipalvelujen ammattilaisten koulutukseen. Norjan aluekorkeakouluissa on tämän ohella opettajankoulutuksella suhteellisen vahva asema. Myös Iso-Britanniassa polyteknikkien ensisijainen suuntautuminen on tekniikka ja luonnontieteellinen koulutus.

NUS-organisaatioiden ensisijainen suuntautuminen määräytyy siten elinkeinoelämän rakenteellisten muutosten mukaan. Etusijalla ovat teknologisessa muutosvaiheessa olevat elinkeinoelämän alat, mutta myös palvelualat ja kauppa ovat edustettuna.

OECD:n raportissa pohditaan lyhyesti kiinnostavalla tavalla myös sitä miten korkea-asteen koulutuksessa opetus ja opetuksen ulkopuoliset aktiviteetit liittyvät toisiinsa. Tällöin kuvataan anglo-amerikkalaista korkeakoulumallia, jossa yhdistyy vapaa opiskelutapa ja yliopistoaikaisten harrastusten ja aktiviteettien sosiaalista vaikutus. Tämän vastapainona Saksassa ja Ranskassa korostuu professionalismi: sitä painottaa NUS-organisaatioissa puolestaan erityisesti koulumainen opiskelu.

Opettajat

NUS-organisaatioiden ja yliopistojen opetushenkilökunnan rakenteessa on selvä ero: yliopistojen opettajat ovat tavallisesti päätoimisia opettajia (ja tutkijoita); NUS-organisaatioissa on paljon osa-aikaisia opettajia. Osa-aikaisten opettajien määrä vaihtelee 10 prosentista (Saksa) 50 prosenttiin (Yhdysvallat).

NUS-organisaatioiden opettajien kvalifikaatio-taso vaihtelee luonnollisesti sekin maittain. Yleistrendinä voinee todeta sen olevan Yhdysvalloissa ja Kanadassa suomalaisittain katsottuna matala. Pohjois-Amerikassa korostetaan kuitenkin työelämän kokemusta.

Rekrytoituminen työelämästä opetustehtä-

viin on NUS-organisaatioissa Euroopassakin yleisempää kuin yliopistoissa. Asian voi tietenkin sanoa toisinkin: yliopiston opetustehtäviin valikoidutaan useasti suoraan yliopistosta. Kolmen tai viiden vuoden työkokemus on NUS-organisaatioissa varsin tavallinen vaatimus.

Saksassa ammattikorkeakoulujen professorin tehtäviin vaaditaan tohtorin tutkinto, vaikkakin tekniikan alalla on tästä poikkeuksia. Yhdysvaltojen community collegeissa opettajat ovat maisteritasoa ja humanististen aineiden mahdollisia tohtoriopettajia pidetään ”yliopistetuina”.

Opettajien toimenkuvaan NUS-organisaatioissa kuuluu enemmän opetusta kuin yliopistoissa: vastaavasti he saavat vähemmän palkkaa kuin yliopistojen opettajat. Palkkaustason suhteen Suomen ammattikorkeakoulut eivät aloitaneet huonosta tilanteesta: valtioneuvoston tämänvuotiset säästöpäätökset saattavat muuttaa tilannetta aloilla, joilla opettajien palkkaus perustuu ylitunteihin.

Ei ole yllättävää, että NUS-organisaatioiden opettajat ovat tutkimuksessa vähemmän tuotteliaita kuin yliopisto-opettajat: kiinnostavaa on kuitenkin se, että mm. Saksassa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa NUS-organisaatioiden aseman vakiintuminen ja niiden hyvät yhteydet elinkeinoelämään ovat tuoneet niille sellaista ulkopuolista rahoitusta, joka on mahdollistanut lisääntyvän tutkimustoiminnan.

Toiminnan rahoitus

NUS-organisaatioiden rahoituksessa on selvä ero eurooppalaisten ja pohjoisamerikkalaisten oppilaitosten välillä. Euroopassa lähes koko NUS-organisaatioiden rahoitus tulee julkisen rahoituksen kautta. Yhdysvalloissa yksityinen rahoitus on merkittävä ja opiskelijoilta kerätään yleensä lukukausimaksuja.

Tämä yleistrendi ansaitsee kolme kommenttia:

1) Euroopassa on erityisesti Englannin korkeasteen koulutuksen rahoitus voimakkaasti uudistunut 1980-luvulla. Valtion rahoitusta on lei-

kattu ja yliopistot ja polyteknikit on pakoitettu etsimään uusia rahoituslähteitä. Tätä kehitystä on useimmiten pidetty kielteisenä, mutta eräiden arvioiden mukaan sillä on ollut positiivisia seurauksia: "Jos on monta rahoituslähdetä, on enemmän vapautta". Englannin korkeakoulujärjestelmälle on samalla kuitenkin tyypillistä edelleen voimakas keskitetty ohjaus.

2) NUS-organisaatiot ovat saaneet rahoitusta markkinaorientoituneelle tutkimuksella ja koulutuksella. Tämä on tyypillistä esimerkiksi Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa: sama kehitys on yleistymässä manner-Euroopassakin.

3) Lisää liikkumatilaa NUS-organisaatiot ovat saaneet myös silloin, kun niiden rahoituksellinen itsenäisyys on lisääntynyt. Näin on käynyt mm. Norjassa ja Hollannissa. Saksassa taas yksityisille opettajille (professoreille) on annettu mahdollisuus ulkopuolisen rahoituksen käyttöön.

NUS-organisaatioiden legitimitettä on epäilemättä lisännyt se, että niiden kustannukset/opiskelija ovat yleensä varsin selvästi pienemmät kuin yliopistoissa. OECD:n raportin mukaan tämä johtuu opettajien palkkaustason ja työmäärän eroista. Selvityksessä ei käy ilmi, onko laskelmassa jotenkin vakioitu tutkimuslaitteiston ja muiden fasilitteettien merkitys. Joka tapauksessa 30-40 prosenttiin kustannuserot NUS-organisaatioiden hyväksi miellyttävät koulutuspolitiikan päättäjiä Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Opiskelijoiden sijoittuminen

OECD:n raportin mukaan NUS-organisaatioista valmistuneet opiskelijat ovat yleensä sijoittuneet hyvin, joskin alakohtaisia eroja on paljon. Korkeastikouluetuille työntekijöille on OECD-maissa ollut jatkuvasti lisäkysyntää teollisuudessa, kaupassa, palvelulaitoksissa ja hallinnossa.

NUS-organisaatioista valmistuneet ovat usein sijoittuneet nopeammin ja joustavammin työelämään kuin yliopistojen kasvatit. NUS:n kasvatit sijoittuvat usein ns. keskitason ammatillisiin tehtäviin "lähelle huippua". Palkkaustaso

on tavallisesti alhaisempi kuin yliopistotutkinnon suorittaneiden.

Saksassa Ulrich Teichler on todentanut tämän yleistrendin seuranta tutkimuksessaan. Kiinnostavaa on, että Teichlerin (1990) mukaan ammattikorkeakouluista valmistuneiden kaupan ja tekniikan ammattilaisten merkitys on ollut ns. itseoppineen yritysjohton syrjäyttäminen: yritysjohto on pienissäkin firmoissa "professionaalistunut" 1980-luvulla.

Iso-Britanian kokemukset ovat vain osin tätä yleistrendiä tukevat. Siellä oppilaitosten sosiaalinen status näkyy niin, että työnantajat usein suosivat yliopistojen kasvatteja. Polyteknikeistä valmistuneita olikin suhteellisesti enemmän työttömänä kuin yliopistojen kasvatteja 1980-luvun puolivälissä. Sama ei päde kääntäen: vakiinainen työpaikan oli saanut useampi polyteknikkien kuin yliopiston kasvatti.

Näin tullaan alakohtaisiin vaihteluihin, jotka ovat ymmärrettävästi hyvin maasidonnaisia. Vahvasti yleistäen voi sanoa, että NUS-organisaatioiden kasvateista sijoittumisvaikeuksia on enemmän palvelusektorin opiskelijoilla. Aika näyttää, onko tilanne sama Suomessakin: nyt tuntuu siltä, että tekniikan ja kaupan alalla on ainakin yhtä lailla vaara ylikoulutuksesta kuin terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen aloilla.

Täydentäviä havaintoja

Yliopistojen ulkopuoliset organisaatiot ovat siten 15 vuodessa vakiinnuttaneet asemansa kansallisten koulutusjärjestelmien legitiiminä osana. Poikkeuksen tekevät raportin yhteenve-to-osan mukaan Itävalta ja Italia.

OECD:n sihteeristön kirjoittamassa raportin jälkiosassa arvioidaan kiinnostavasti NUS-organisaatioiden tulevaisuutta. Tällöin todetaan, että NUS-organisaatiot ovat kyenneet kohtuullisen hyvin selviämään ns. academic drift-ilmiöstä (so. paineesta muuttua yliopistojen kaltaisiksi). Nyt edessä saattaa olla "employment drift", koska NUS-organisaatiot jäävät yliopistojen ja ns. kolmannen sektorin koulutusorganisaatioiden väliin.

"Kolmannen sektorin" koulutuksella tarkoite-

taan julkisen sektorin (rahoituksen ja ohjauksen) ulkopuolisia, markkinaorientoituneita, yksityiseen rahoitukseen perustuvia koulutusorganisaatioita. Tällaiset organisaatiot ovat luonnollisesti vahvimillaan aikuiskoulutuksessa, mutta ne ovat tunkeutumassa myös nuorten ammatilliseen koulutukseen

Ne ovat vallanneet OECD-maissa asemia taoudellisen taantuman aikana, jolloin sekä yliopistojen että NUS-organisaatioiden asema vaikeutui. Samalla ne ovat ilmaus markkinamekanismin tunkeutumisesta myös korkea-asteen peruskoulutukseen: markkinaorientoituneen koulutuksen arvellaan olevan pysyvä piirre lähiaikojen korkeakoulutuksessa.

Mutta yliopistotkin puristavat NUS-organisaatioita. Yliopistot ovat vähin erin oppineet ottamaan huomioon työelämän vaatimuksia. Yliopistoilla on joka tapauksessa keskeinen asema tärkeimpien ja arvostetuimpien professioiden (lääkärit, juristit) koulutuksessa ja niiden merkitys perustutkimuksessa on edelleen suuri. Niiden henkilöstön edut ovat yleensä hyvät. NUS-organisaatiot ovat menettämässä myös etulyöntiasemaansa aikuisten korkea-asteen peruskoulutuksen järjestäjänä: NUS-organisaatiot eivät ole kovin hyvin pystyneet vastaamaan jatkuvan koulutuksen haasteisiin.

Odotettavissa on siis lisää kilpailua. Sitähän Suomessakin halutaan ammattikorkeakoulujen ja tiedekorkeakoulujen välille.

OECD:n raportti on kaikkiaan hyvin kiinnostava myös suomalaista keskustelua varten. Jokainen lukee tällaista raporttia tietenkin omin silmin. 10 maan vertailussa on tyydyttävä varsin suureen ylimalkaisuuteen ja jatkuviin maakoh-taisiin eroavuuksiin.

Suomalaiseen keskusteluun saa viitteitä ainakin NUS-organisaatioiden toiminnan laajuudesta. Kysyä tietenkin voi, onko meillä oikea aika tehdä 1990-luvulla uudistus, joka monissa OECD-maissa tehtiin jo 1970-luvulla?

Ammattikorkeakoulujen sisäisessä kehittämisessä ansaitsee huomio NUS-organisaatioiden opetuksen "koulumaisuus", joka on ilmeisesti tulkittava vahvuudeksi. Meillä pyrkimys "korkeakoulumaisuuteen" ei saisi romuttaa opisto-

asteen koulutuksen parhaita perinteitä: lähes kaikkien koulutukseen otettujen opiskelijoiden nopeaa valmistumista suhteelliseen hyvin työtettäviin. Tässä suhteessa kaikki korkea-asteen oppilaitokset ovat Suomessa uuden tilanteen edessä.

Valtioneuvoston säästöpäätökset uhkaavat viedä oppilaitoksilta myös liikkumavaran ulkopuolisten opettajien käytössä. Työelämän asiantuntijoiden laaja käyttö on eräs toimivien yliopistojen ulkopuolisten organisaatioiden vahvuus. Ammattikorkeakouluissa tulee monin tavoin pyrkiä koulutuksen ja työelämän vuorovaikutukseen: ulkopuolisten luennoitsijoiden käyttö on välttämätöntä.

Suomessa on hieman vältelty kysymystä ammattikorkeakoulujen tutkimuksellisesta asemasta. Näyttää siltä, että toimiva ammattikorkeakoulujärjestelmä tarvitsee myös tutkimustoimintaa. Tällöin ei ehkä tarvita kiinteitä tutkimusresursseja, mutta ammattikorkeakouluista tulisi voida luoda esimerkiksi maakuntakeskusten soveltavan tutkimuksen välittäjiä ja toteuttajia. Pyrkimys soveltavan tutkimuksen kehittämiseen on esimerkiksi Saksan ammattikorkeakouluissa vahva.

Ammattikorkeakoulu-uudistuksessa tarvitaan ulkomaisia vaikutteita. Vastikään on julkaistu varsin hyvä yleiskatsaus (Orelma 1992), jossa esitellään Saksan, Hollannin ja Norjan kokeimuksia. Turun suunnassa on julkaistu toinenkin yleiskatsaus (Palonen, Rinne & Kivinen, 1992), joka esittelee laajemmin korkeakoulujärjestelmiä seitsemässä maassa.

Iso-Britaniasta tiedämme polyteknikkien olevan muuttumassa yliopistoiksi: tämä on kiirehditty meilläkin jo tulkitsemaan ns. binaarimallin tappioksi. Brittiläisen uudistuksen taustan on sanottu olevan määrällisen: lisää koulutusta useammille suhteellisesti vähäisemmin kustannuksin (Smith 1992). Pyrkimyksenä on ilmeisesti myös "pakan sekoittaminen" uudelleen eli vanhojen yliopistojen ja uusien polyteknikkien/yliopistojen "rankkeerauksen" uusiminen. Myös polyteknikkien henkilökunnan "ammattiyhdistyspolitiikan" on sanottu olleen uudistuksen taustana.

Kehitys Saksassa näyttää sen sijaan johtavan

ammattikorkeakoulujen aseman vahvistumiseen. Ammattikorkeakoulujen ja liittovaltion opetusministeriön yhteinen tavoite näyttää olevan nostaa ammattikorkeakouluissa opiskelevien määrä nykyisestä noin 28 prosentista 35-40 prosenttiin (Lammert 1992). Tämä tapahtuu monipuolistamalla usein lähinnä teknis-kaupallisia ammattikorkeakouluja kieli-, kulttuuri- ja sosiaalitieteellisillä ohjelmilla ja painottamalla ns. uusissa osavaltioissa korkea-asteella juuri ammattikorkeakoulujen nopeaa kehittämistä.

Saksalaiset ammattikorkeakoulupoliitikot ovat lisäksi - selvittyään kaksikymmenvuotisesta kiirastulestaan - valmiita markkinoimaan omaa järjestelmäänsä koko Eurooppaan: ainakin itäinen Keski-Eurooppa, Baltian maat ja Suomikin siinä sivussa ovat hyvää markkina-alueita.

Saksalainen malli - jossa yliopistot ja ammattikorkeakoulut toimivat tasaveroisina, toisistaan riippumattomia tutkintoja tuottavina - on monessa suhteessa suomalaisen ammattikorkeakouluidean taustana. Saksasta on opittu myös se, että ns. yhtenäiskorkeakoulumalli ei ole siellä toiminut. On ollut kiinnostavaa kuulla, että saksalaisten ammattikorkeakoulujen rehtorit arvioivat, että se saattaisi toimia nyt - sen jälkeen kun ammattikorkeakoulut ovat luoneet korkeakouluina oman identiteettinsä.

Voisiko Suomi kulkea nopeampaa tietä? Sitä on vaikea uskoa, koska Suomen yliopistoja sitoo usko keskinäiseen samanvertaisuuteen (kaikki yliopistot ovat yhtä hyviä). Kiintoisaa on kuitenkin ollut havaita, että yliopistojen taholla alkavien ammattikorkeakoulujen toimintaan on suhtauduttu suuremmalla ymmärtämyksellä, mitä edempänä Helsingistä ollaan. 90-luku voi olla uudenlaisten liittoutumien aikaa.

Niin tai näin. Ammattikorkeakoulu-uudistus on meillä joka tapauksessa monipuolistanut korkeakoulukäsitystämme. Se on merkittävin opistoasteen koulutusta koskeva kehityssysäys vuosikymmeniin. Usein olen esittänyt tiedekorkeakouluissa toimiville ammattikorkeakoulukriitikoille kysymyksen - kuinka muulla tavalla olisi voitu saada vastaava omachtainen kehittämistoiminta aikaan opistoasteen koulutuksessa. Tähän kysymykseen olen toistaiseksi saanut vähän vastauksia.

LÄHTEET

Kantasalmi, K. (toim.) 1990. Yliopiston ajatusta etsimässä. Gaudeamus: Helsinki.

Lammert, N. 1992. Lage und Perspektiven der Fachhochschulen. Artikkel 42. Saksan ammattikorkeakoulujen rehtorien konferenssissa 18.-20.10.1992, Düsseldorf.

OECD. 1991. Alternatives to Universities. Paris.

Orelma, A. 1992. Ammattikorkeakoulu Suomeen. Koulutussosiologian tutkimusyksikkö. Tutkimusraportteja 11. Turun yliopisto. Turku.

Palonen, T. & Rinne, R. & Kivinen, O. 1992. Korkeakoulujärjestelmä ja reformipolitiikka. Seitsemän maan vertailu. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 12. Turun yliopisto.

Smith, I.R. 1992. Mrs Thatcher's Legacy: British higher Education in the 1990's. Life and Education in Finland. 3, 19-24.

Teichler, U. 1990. The first Years of Study at Fachhochschulen and Universities in the Federal Republic of Germany. Werkstattberichte 28. Kassel.